

TA'LIM - ISHLAB CHIQARISH INTEGRATSIYASINI KUCHAYTIRISHDA ZAMONAVIY TA'LIMNING O'RNI VA RAQAMLI INNOVATSIYALARNI MOLİYALASHTIRISH MEXANIZMLARI

Ergashev Oybek Xaydaraliyevich
“University of Business and Science”
“Yashil iqtisodiyot” kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Bugungi kunda jahonda kechayotgan globallashuv va texnologik qurollanish bosqichida sifatli ta'limga, uning natijasida yuqori bilimli, intellektual salohiyatli, xalqaro maydonlarda raqobatbardosh kadrlarga talab ortib bormoqda. Ushbu maqolada rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimi va ularni moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari va mexanizmlarini o'rganish asosida O'zbekiston zamonaviy ta'lim tizimi samaradorligini oshirish hamda ta'lim-ishlab chiqarish integratsiyasini jadallashtirishga qaratilgan xulosa va tavsiyalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim texnologiyalari, oliy ta'lim, daromad, budjet, budjetdan tashqari mablag'lar, moliyalashtirish, innovatsiya, metod, ta'lim, mexanizm, ta'lim andozalari, xorij ta'lim tizimi, zamonaviy ta'lim, investitsiyalar.

Аннотация. Сегодня на этапе глобализации и технологического вооружения в мире растет спрос на качественное образование, в результате которого повышается потребность в высокообразованных, интеллектуально развитых, конкурентоспособных на международной арене кадрах. В данной статье на основе изучения системы образования развитых стран и особенностей и механизмов их финансирования сформулированы выводы и рекомендации, направленные на повышение эффективности современной системы образования Узбекистана и ускорение интеграции образования и производства.

Ключевые слова: образовательные технологии, высшее образование, доход, бюджет, внебюджетные средства, финансирование, инновации, метод, образование, механизм, образовательные стандарты, зарубежная система образования, современное образование, инвестиции.

Abstract. Today, at the stage of globalization and technological armament in the world, the demand for quality education is increasing, as a result of which the need for highly educated, intellectually developed, competitive personnel in the international arena is increasing. In this article, based on the study of the education system of developed countries and the features and mechanisms of their financing, conclusions and recommendations aimed at increasing the effectiveness of the modern education system of Uzbekistan and accelerating the integration of education and production are formulated.

Keywords: educational technologies, higher education, income, budget, extra-budgetary funds, financing, innovation, method, education, mechanism, educational standards, foreign education system, modern education, investments.

Kirish. O‘zbekiston Davlat mustaqilligiga erishib, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va bozor iqtisodiyotiga o‘tishning o‘ziga xos yo‘lini tanlab olishi barcha tarmoq va sohalarida qator chora-tadbirlarni amalga oshirishni talab qildi. Birgina ta’lim tizimini olaylik. Bugun ta’lim inson uchun yangi texnologiyalarni hayotga tatbiq etishning muhim omillaridan biriga aylandi.

Ayniqsa, jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashib borayotgan O‘zbekiston uchun ta’lim va kadrlar tayyorlash tizimini shakllanayotgan bozor, shu jumladan, mehnat bozori talablariga moslashtirish hamda mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish maqsadlari va vazifalariga muvofiqlashtirishni hayotning o‘zi taqozo etdi. Mazkur vazifalarning ijrosi oliy ta’lim tizimida ham ma’lum o‘zgarishlarni amalga oshirish, islohotlarning mustahkam moliyaviy ta’minot tizimini samarali boshqarishni yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirdi. Bu esa mamlakatimizdagi ta’lim muassasalari, ayniqsa oliy ta’lim muassasalari oldiga ulkan vazifalarni qo‘yadi. Bunday vazifalarni amalga oshirish esa albatta vaqt va katta mablag‘ni talab etadi.

“Investitsiya kiritmasdan turib, modernizatsiya ham yangilanish ham qilib bo‘lmaydi” bu gapning yaqqol isbotini ayrim mamlakatlar ta’lim tizimida ko‘rishimiz mumkin. Xususan Fransiya, Yaponiya, Germaniya va AQShda fan, texnika, ishlab-chiqarish, xizmat ko‘rsatish va boshqa sohalar shu darajada rivojlanganki, bu nafaqat shu mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy sharoitini rivojlanishiga, balki ularni dunyo mamlakatlari o‘rtasida tutgan nufuzini oshirishga, eksport salohiyatini ko‘tarishga hamda milliy valyutasini xalqaro savdoda keng qo‘llanilishiga zamin yaratmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi. Ta’lim texnologiyasi ko‘p qirrali hodisadir: bugungi kunda ta’lim muassasalari nazariyasi va amaliyotida katta ta’lim jarayonining turli xil variantlari. Har bir muallif va ijrochi pedagogik jarayonga o‘ziga xos, individual narsalarni olib keladi, shuning uchun ular har bir muallifning o‘ziga xos texnologiyasiga ega ekanligini aytishadi [1].

Ta’lim tizimi yangi bosqichga ko‘tarilganligi sababli talabalarning fikr darajasi kengaymoqda, axborot olish imkoniyatlari osonlashmoqda, bunday sharoitda dars jarayonlarida innovatsion texnologiyalardan foydalanmaslik talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini va dars samaradorligini pasaytirib yuboradi. Ta’lim jarayonida pedagogning kasbiy mahorati, o‘z kasbiga puxta yondoshgan holda darslarni tashkil etishi bo‘lajak yosh kadrlarning ko‘nikma va malakalarini shakllantirilishiga o‘zining ijobiy ta’sirini ko‘rsatadi [2].

Bugungi kunda axborot ko‘lami juda kengaydi. Agar o‘qituvchi o‘z ustida ishlamasa avvalgi o‘rgangan bilimlari yetarli bo‘lmay qoldi. Dars mavzularini kundalik hayotdagi keskin voqealar bilan bo‘g‘lab o‘tilsa, turli innovatsion texnologiyalardan foydalanilsa dars esda qolishiga erishilishi mumkin. O‘qituvchi o‘quvchilarga innovatsion usullardan foydalanib, o‘tilyotgan mavzularga mos holda dars mashg‘ulotlarini tashkil etishi zarur [3].

Innovatsiya so‘zi (inglizcha) yangilik kiritish, yangilik degan ma’noni ifodalaydi, texnologiya esa yunoncha “texnos” – san’at, mahorat va “logos” — fan

soʻzlaridan olinib innovatsion texnologiya taʼlim-tarbiya shakllari, metodlari va usullariga yangicha yondoshish degan maʼnoni bildiradi. Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon, oʻzgarishlar kiritishdir [4].

Pedagogik innovatsiya - pedagogik faoliyatda yangilik, taʼlim va tarbiya mazmuni va texnologiyalar samaradorligini oshirish hisoblanadi. Shunday qilib, innovatsion jarayon pedagogik faoliyatning mazmuni va tashkil etilishini rivojlantirishdan iborat. Umuman olganda, innovatsion jarayon deganda innovatsiyalarni yaratish, ishlab chiqish, foydalanish va tarqatish boʻyicha kompleks faoliyat tushuniladi. Innovatsiyalar qaysi mezon boʻyicha boʻlinishiga qarab turli xil turlari mavjud [5].

Taʼlim tizimini rivojlantirishda innovatsion jarayonlar quyidagi yoʻnalishlarda amalga oshiriladi: yangi taʼlim mazmunini shakllantirish, yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish, yangi turdagi taʼlim muassasalarini yaratish. Bundan tashqari, bir qator taʼlim muassasalarining professor-oʻqituvchilari pedagogik fikr tarixiga aylangan yangiliklarni amaliyotga joriy etish bilan shugʻullanmoqda [6].

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot metodi sifatida mavzuni toʻliq yoritib berish maqsadida tahliliy jadval, taqqoslash nazariyasi hamda rivojlangan mamlakatlarning taʼlim texnologiyalari tahlil qilingan.

Tahlil va natijalar. Taʼlim jarayoniga, jumladan, umumjahon manfaati va inson salohiyatini maksimal darajada rivojlantirishga kengroq qarash zarur. Jahon iqtisodiyotining obʼektiv haqiqati shundaki, Yaponiya tomonidan moliyalashtirilgan sport avtomobili Italiyada ishlab chiqilgan, Meksika, Fransiyada yigʻilgan va AQShda ishlab chiqilgan yuqori aniqlikdagi elektron komponentlardan foydalanadi. Hozirda bir mamlakatga tegishli mahsulotlar va texnologiyalarning vaqti tugadi va xuddi shu jihat korporatsiyalar va umuman sanoat uchun ham amal qiladi. Bunday holatda millatning asosiy boyligi fuqarolarning malakasi va ijodiy salohiyatiga borib taqaladi.

Ayniqsa, aholi soni va uning ehtiyojlari ortib borayotgan hozirgi zamonda inson kapitaliga investitsiya qilish, yaʼni mamlakat taʼlim tizimi sifatini oshirish va moliyalashtirish dolzarb masalalardan biriga aylanmoqda [7].

Oʻtgan chorak asr davomida Oʻzbekiston taʼlim tizimi shaklan va mazmunan oʻzgardi. Xususan, mamlakatda ikki bosqichli majburiy taʼlim joriy etildi, taʼlimning keyingi bosqichlari hisoblangan oliy taʼlim tizimida oʻquv rejalar, fan dasturlari va oʻquv adabiyotlari tubdan yangilandi, katta ilmiy-izlanuvchi xodim va mustaqil tadqiqotchi instituti tashkil etildi. Ular shakli va shamoyili jihatidan dunyoning rivojlangan mamlakatlar taʼlim tizimi va xalqaro taʼlim andozalariga toʻliq javob beradi, navbatdagi asosiy vazifalardan biri mazkur institutlarning mazmun jihatidan zamonaviy talablar darajasiga chiqarish hisoblanadi. Albatta, bu taʼlim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning samaradorligini yanada oshirish va katta miqdorda moliyaviy mablagʻlarni talab etadi.

Shuni alohida qayd etish lozimki, Oʻzbekistonda taʼlim tizimini moliyalashtirish borasida juda katta tajriba toʻplangan, bu albatta oʻzining tegishli

samarasini bermoqda. Shunga qaramasdan, bizning fikrimizcha, bu borada ayrim rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimi va ularni moliyalashtirishning ijobiy va maqbul jihatlarini mamlakatimiz ta'lim tizimida qo'llash yuzasidan xulosalar ishlab chiqish foydadan holi bo'lmaydi.

Ma'lumki, 1990 yildan boshlab Yevropa va rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida bir necha yo'nalishlar bo'yicha isloh qilish ishlari boshlandi. Xususan, oliy ta'lim muassasalariga xarajatlarni amalga oshirish va ularni boshqarishda qator mustaqilliklar berildi, bundan tashqari har bir ta'lim muassasi oldiga uzoq muddatga mo'ljallangan rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish va uni amaliyotga tatbiq etish vazifasi qo'yildi. Maqolada ularning ayrimlari, ya'ni Fransiya, Yaponiya, Germaniya va AQSh ta'lim tizimi va ularni moliyalashtirishning asosiy jihatlarini va o'ziga xos xususiyatlari atroflicha o'ganilgan.

Fransiyada oliy ta'lim tizimi tarkibiga 87 ta universitet kiritilgan bo'lib, ularning uchasi milliy politexnika universiteti, beshta nodavlat katolik institutlaridir. Mamlakat universitetlari tarkibida bir necha institutlar (113 ta texnologik, 66 ta mutaxassislik (kollejlar), 30 pedagogik) tashkil etilgan.

Fransiyada oliy ta'lim tizimi faoliyatini boshqarish vazifasi Milliy o'qitish, oliy ta'lim va fan vazirligi zimmasiga yuklatilgan. Bundan tashqari mutaxassislik oliy ta'lim muassasalari ushbu vazirlikdan tashqari tegishli yo'nalishi bo'yicha vazirliklarga ham hisobdor hisoblanadi, o'quv muassasalari asosan mamlakat budjeti hisobidan moliyalashtiriladi. Fransiyada ta'lim tizimiga qilinayotgan xarajatlar mamlakat YalMga nisbatan 1,1 foizni tashkil etib, uning 1,0 foizi davlat hissasiga, qolgan qismi 0,1 foiz xususiy homiylar hissasiga to'g'ri keladi. Shunga ko'ra, Fransiyada ta'lim bepul hisoblanadi, biroq davlat budjeti va homiylar hisobidan shakllantirilgan mablag'lar pedagog-xodimlarning ish haqi va moliyaviy qo'llab quvvatlash maqsadlariga sarflanib, talabalar turar joy va ovqatlanish (270-600 yevro), shuningdek institut shaharchasi infratuzilmasi uchun (130-700 yevro) o'z hisobidan xarajat qiladi [8].

Yaponiya oliy tizimi 600 ga yaqin oliy ta'lim muassasalarini o'z tarkibiga oladi, ularning 425 taga yaqini xususiy ta'lim muassasalari hisoblanadi. Ayni paytda mazkur oliy ta'lim muassasalarida 2,5 mlndan ortiq talaba tahsil olishmoqda. Davlatga qarashli bo'lgan Tokio, Kioto i Osaki hamda xususiy hisoblangan Tyuo, Nixon, Meydzi, Tokay, Vaseda va Kansay oliy ta'lim muassasalariga talab juda yuqoridir. Mamlakatda aholining 42 foizi oliy ma'lumotli hisoblanadi. Mamlakatdagi barcha universitetlar talabalarni to'lov kontrakt asosida o'qitishadi, universitetlarning reytingi va nufuzi hamda mutaxassisliklariga qarab to'rt yillik o'qish xarajati o'rtacha 80-100 ming AQSh dollarini tashkil etadi. Universitetlarga kirish imtihonlari uchun to'lov summaları alohida amalga oshiriladi.

Keyingi yillarda Yaponiya oliy ta'lim tizimida o'qish va ta'lim berish sifati pasayish tendensiyasiga ega bo'lgan, chunki talabalar to'lov kontraktini to'lagandan so'ng o'zlarini o'qiganday, pedagog-xodimlar esa ularni o'qitayotganday ko'rsatishadi. Bu albatta, mamlakat rahabriyatini qattiq tashvishga solmoqda, buning oldini olish maqsadida qator strategik rejalar qabul qilinmoqda, biroq ular

tegishli samara bermayapti.

Bitiruvchilarga ish beruvchi korporatsiya va kompaniyalar oliy ta'lim diplomining mamlakatdagi reytingi va nufuziga e'tibor berishadi, chunki mamlakatda mehnat bozori tizimi yaxshi rivojlanmagan, shu bois ham ishga kirishni istagan bitiruvchilar ish beruvchilarning o'z faoliyati bilan bog'liq maxsus kurs va imtihondan o'tishi talab etiladi [9].

Germaniyada 345 ta oliy ta'lim muassasasi bo'lib, ularning 98 foizi davlat tasarrufida faoliyat yuritadi. Mazkur oliy ta'lim muassasalarida 2 mlnga yaqin talabalar tahsil oladi. Xususiy ta'lim muassasalari belgilangan tartibda davlat ro'yxatidan o'tib tegishli litsenziya olishi shart hisoblanadi.

Davlat tasarrufidagi oliy ta'lim muassasalarida o'qitish mamlakat va hatto xorij fuqarolariga tekinga amalga oshiriladi. Mamlakat oliy ta'lim tizimiga yo'naltirilayotgan moliyaviy mablag'lar yirik summani tashkil etadi (YaIMning 5,5 foizi, O'zbekistonda ushbu ko'rsatkich 12,5 foiz). Moliyalashtirish uchun sarflanayotgan mablag'lar asosan Yer (viloyat) ma'muriyati budget xarajatlari hisobidan amalga oshiriladi.

Oliygo'nda o'qitiladigan o'quv qo'llanmalar va darsliklar ro'yxati ta'lim bo'yicha mas'ul vazirlik tomonidan aniqlanadi va tasdiqlab beriladi. Mamlakatdagi oliy ta'lim muassasi qaysi Yer ma'muriyatida joylashgan bo'lsa, Federal qonunlar doirasida tayyorlangan o'sha hududning qonun va me'yoriy hujjatlari asosida faoliyatini tashkil etadi.

Abiturent Abitur dasturi bo'yicha imtihonidan yetarli ballni yiqqandan so'ng oliy ta'lim muassasasiga qabul qilinadi, ayrim oliygo'ndalar bundan tashqari qo'shimcha imtihonlarni ham tashkil etadi. Masalan, tibbiyot va iqtisodiyot oliygo'ndalarida ushbu amaliyot joriy etilgan.

Germaniyada talaba o'quv kurslarini tanlash imkoniyati va huquqiga egadir, bu ularning kelgusida tadqiqot yo'nalishidan borishi yoki amaliyotda ishlashi bilan bog'liqdir. Har bir semestr ma'ruza darslari va ma'ruzasiz darslarga bo'linadi, semestrning ma'ruzasiz qismida talaba mustaqil ravishda ilmiy-tadqiqot ishlari bilan shug'ullanadi. Mamlakat oliy ta'limini moliyalashtirishning o'ziga xos va muhim ahamiyatga ega bo'lgan jihati shundaki, ajratilayotgan mablag'ning (YaIMga nisbatan 2,48 foizi) asosiy qismi aynan ilmiy-tadqiqot ishlari bilan shug'ullanayotgan talabalarning xarajatlarini qoplashga yo'naltiriladi. Agar talabaning ilmiy-tadqiqot ishlari bilan shug'ullanish niyati bo'lmasa mutaxassislik tayyorlaydigan oliy ta'lim muassasiga kiradi, ushbu oliy ta'lim muassasalarida o'qish bevosita korxona va tashkilotlarning amaliy faoliyati bilan uzviy bog'liqlikda olib boriladi [10].

Amerika Qo'shma Shtatlarida barcha ta'lim shakllari, shuningdek oliy ta'lim tizimi markazlashmagan holda faoliyat yuritadi. Mamlakatdagi shtatlar ma'muriyati shtatning ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlaridan kelib chiqqan holda hududda joylashgan oliy ta'lim muassasalarida o'qish va o'qitish tizimi bilan bog'liq siyosatni mustaqil holda belgilaydilar. Shtatning ta'lim departamenti oliy ta'lim jarayonini mamlakat siyosatiga muvofiq kelishini nazorat qilib boradilar, Federal ta'lim Departamenti

mamlakat oliy ta'lim muassasalarida ta'limni tashkil etishning ustuvor yo'nalishlarini belgilab beradi, ushbu yo'nalishlar mamlakat Kongressida muhokama etilgandan so'ng moliyalashtirish tartibi va miqdori yuzasidan qonun loyihasi qabul qilinadi.

Jadval

Ta'lim tizimiga yo'naltirilgan mablag'lar [13]

Tashkilotlar	2021	2022
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi	2,9 trln. so'm	4,1 trln. so'm
Xalq ta'limi vazirligi	22,1 trln. so'm	25,8 trln. so'm
Maktabgacha ta'lim vazirligi	6,5 trln. so'm	6,5 trln. so'm
Yoshlar ishlari agentligi	317,96,5 mlrd. so'm	2126,5 mlrd. so'm
El-yurt umidi jamg'armasi	140,6 mlrd. so'm	170 mlrd. so'm
Yoshlarning xalqaro "IT" sertifikatlarini olish xarajatlarining bir qismini qoplash xarajatlari	-	4,7 mlrd. so'm
Jami	31,5 trln. 458 mlrd. so'm	36,4 trln. 387,7 mlrd. so'm

Ta'lim Departamenti moliyalashtirish jarayoni va mablag'larning samarali foydalanish ustidan nazoratni amalga oshiradi. AQShda 2002 yilda qabul qilingan ilmiy-tadqiqot yo'nalishini rivojlantirish bo'yicha dasturga asosan xususiy oliy ta'lim muassasalarining umumiy xarajatlarining 10 foizgacha bo'lgan qismi davlat budjeti hisobidan moliyalashtiriladi.

AQShda ta'lim krediti joriy etilgan bo'lib, ushbu kreditlar ta'limni moliyalashtiriladigan jami summasining 30 foizdan ko'pini tashkil etadi. Talaba institutni tugatgandan so'ng uch yil davomida kreditning asosiy summasi va unga hisoblangan foizni bankka qaytaradi, agar talaba o'qish uchun to'lovni o'z hisobidan to'lasa universitet to'lov summasining 24 foizini to'lashga yordam beradi. AQSh oliy ta'lim tizimini moliyashtirishning 15 foizdan ko'prog'i xususiy xomiylar va grantlar hisobiga to'g'ri keladi, 20 foizi esa boshqa manbalar hisobidan shakllantiriladi.

AQShda 2500 yaqin universitet va kollejlari mavjud bo'lib, ularning asosiy qismi xususiy ta'lim muassasalari hisoblanadi. Mamlakatda davlat univesritetlari juda kam bo'lib, har bir shtatga bittadan davlat universiteti va bir necha kollej to'g'ri keladi. Davlat universiteti va kollejlari 36 foiz shtat budjetidan, 11 foizi federal budjetdan, 4 foizi mahalliy budjetdan, 18 foizi talabalar to'lov-shartnomalaridan, 5 foizi homiylar va grantlar, qolgan 26 foiz boshqa moliyaviy manbalar hisobidan moliyalashtiriladi.

AQSh oliy ta'lim muassasalarida 15 mlndan ortiq talaba tahsil oladi, ularning 600 mingdan ortig'i xorijiy talabalar hisoblanadi. AQSh oliy tizimida talaba ta'lim dasturi va o'quv predmetlarini mustaqil tanlash huquqiga ega, bundan tashqari amerika ta'lim tizimi amaliyotga yo'naltirilgan bo'lib, o'qish jarayoni ishlab chiqarish bilan bevosita bog'liq holda amalga oshiriladi. Bu AQSh ta'lim tizimining

juda katta ustuvorligi bo'lib, dunyoning hech bir mamlakatida ta'limning amaliyot bilan bu qadar bog'liqligi mavjud emas. Universitetlar o'zlarining qabul kvotalarini kompaniya, korporatsiya va firmalarning buyurtmalariga asosan shakllantiradi, o'z navbatida buyurtmachilar, asosan xususiy universitet va kollejlarni yetarli darajada moliyalashtirish majburiyatini oladilar [11].

O'zbekistonda 212 ta oliy ta'lim muassasasi bo'lib, ulardan xususiy OTMLar 96 tani tashkil etmoqda. Davlat budjeti tomonidan 2022 yilda Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligiga 4,1 trln. so'm ajratiladi. Bu mablag' 2021 yilda 2,9 trln so'mni tashkil etgan. 2023 yilda esa oliy ta'limga 5,2 trln so'm ajratilgan bo'lib, o'tgan yilga nisbatan 1,1 trln. ko'proq mablag' sarflanganini ko'rishimiz mumkin.

Zero, Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev Miromonovich ta'kidlaganidek "Ta'lim sifatini oshirish – Yangi O'zbekiston taraqqiyotining yakkayu yagona to'g'ri yo'lidir" [12].

Butun dunyodagi OTMLardagi o'zgarishlarni boshqaradigan kuchlardan ustun turish uchun texnologiya tobora ko'proq innovatsion, tejamkor yechimlar bilan bog'lanmoqda. Zamonaviy texnologiyaga asoslangan ta'lim vositalarini puxta pedagogik amaliyotlar bilan uyg'unlashtirish talabalarga ham, umuman universitetlarga ham foyda keltirishi mumkin, ammo bu ta'lim ekotizimida katta o'zgarishlarga olib keladi.

Xulosa. Xorijiy mamlakatlar ta'lim tizimi va ularni moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish asosida quyidagi xulosalarni va takliflarni shakllantirishga muvaffaq bo'ldik:

- oliy ta'lim tizimini moliyalashtirish geografiyasini yanada kengaytirish maqsadida qabul kvotalarini tasdiqlashda xususiy va aksiyadorlik shaklida faoliyat yuritayotgan kompaniya va firmalarning talablarini e'tiborga olish maqsadga muvofiq. Xususan, ularga oliy ta'lim tizimiga bevosita buyurtma berish hamda mutaxassislarni tayyorlash uchun zarur bo'lgan pul mablag'larini oliy ta'lim muassasasiga to'lash va bitiruvchi mutaxassisni zamonaviy talablar asosida bilim olganligi bo'yicha talab qilish huquqini berish lozim;

- talabalarni o'qish jarayonida mustaqil va amaliy ishlashi yuzasidan majburiyatini oshirish maqsadida mutaxassislik fanlar boshlangan davrdan boshlab o'z mutaxassisligi bo'yicha tegishli muassasa yoki firmalarga rasman biriktirib qo'yish lozim, bu masalani amalga oshirish uchun manfaaddor muassasalar darajasidagi tegishli me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish lozim;

- talabalar o'qish jarayonida sababsiz qoldirgan darslarini, shuningdek yakuniy sinov natijalaridan o'taolmagan hollarda darslarni va yakuniy nazoratni qayta topishirish uchun moliyaviy jarima to'lash amaliyotini joriy etish maqsadga muvofiq;

- rivojlangan mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosida ta'lim tizimining mulkchilik shakli va moliyalashtirish tartibi muhim omil bo'lib hisoblanadi;

- O'zbekiston ta'lim tizimi mulkchilik shakli va moliyalashtirish jihatidan

Germaniya mamlakatini kimga juda yaqindir, biroq moliyalashtirish mamlakat YalMga nisbatan ancha yuqori darajani tashkil etadi;

- oliy ta'lim tizimida mutaxassislik fanlardan dars berayotgan pedagog-xodimlar mutaxassislikka oid muassasalarda amaliyotdan o'tishi lozim. Buning uchun oliy ta'lim muassasi va real sektorlari muassasa o'rtasida tuzilgan shartnomaga asosan pedagog – xodim darsdan so'ng haftada ikki marta o'z mutaxassisligi bo'yicha amaliyotni o'rganishi zarur;

- talabaga mutaxassislik fanlardan dars o'tilgan davrdan boshlab ularning mustaqil ta'lim soatlarini ishga oluvchi muassasada bajarishini yo'lga qo'yish zarur;

- O'zbekiston ta'lim tizimiga ajratilayotgan moliyaviy mablag'lar samaradorligini oshirish uchun ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi bog'liqlikni chuqurlashtirish lozim, bu borada AQSh ta'lim tizimida yo'lga qo'yilgan amaliyotni ijobiy jihatlari mamlakatimiz ta'lim tizimida qo'llash mumkin.

Albatta, yuqorida keltirilgan tavsiyalarni amaliyotga joriy etish mamlakatimiz ta'lim tizimini tartibga soluvchi ayrim qonunchilik va me'yoriy hujjatlarga qo'shimcha va o'zgartirishlarni hamda vaqtni talab etadi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston ta'lim tizimi va uni moliyalashtirish tartibi va hajmi dunyoning eng rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimidan kam emas, asosiy masala ushbu mablag'lardan samarali foydalanish maqsadida ta'limni ishlab chiqarishga yanada yaqinlashtirish va zamonaviy talablarga javob beradigan bilimdon, zukko va sifatli mutaxassislarni tayyorlash lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Бордовская Н.В., Жебровская О.О., Бродская И.М. Современные образовательные технологии. – 2013.

2. Ожерельева Т.А. Информационное моделирование в образовательных технологиях //Международный журнал экспериментального образования. – 2016. – №. 3-2. – С. 214-218.

3. Ильченко О. Стандартизация новых образовательных технологий //Высшее образование в России. – 2006. – №. 4. – С. 42-46.

4. Абрамов С.А. Использование современных образовательных технологий в процессе организации дополнительного профессионального педагогического образования //Оргкомитет. – 2023. – С. 5.

5. Новикова А. А. Исследование влияния современных образовательных технологий на формирование когнитивной компетентности обучающихся //Science for Education Today. – 2023. – Т. 13. – №. 2. – С. 57-75.

6. Xolilla Sariyevich Xolmuratov va boshqalar. Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar. "Science and Education" Scientific Journal / ISSN 2181-0842. January 2022 / Volume 3 Issue 1.

7. Ивашковский С.Н. Макроэкономика. –М.: Дело, 2002. –С.364.

8. The rising role and relevance of private higher education in Europe. UNESCO-CEPES. 2012. P. 648; 2. Всемирный доклад по образованию 2012. Сравнение мировой статистики в области образования. ЮНЕСКО. 2012. Стр.

114-121.

9. Eurydice (2013). Higher Education Governance in Europe. Policies, structures, funding and academic. Источник: ОЭСР. См. Приложение 3. (www.oecd.org/edu/eag).

10. The rising role and relevance of private higher education in Europe. UNESCO-CEPES. 2012. P. 648; 2. Всемирный доклад по образованию 2012. Сравнение мировой статистики в области образования. ЮНЕСКО. 2012. Стр. 502-512.

11. Digest of Education Statistics, 1998. National Center for Education Statistics. Voluntary support for institutions of higher education, by source and purpose of support: 1959-60 to 1995-96 Table 341.

12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O‘zbekiston xalqiga Murojaatnomasi 2022-yil 20-dekabr – (<https://lex.uz/uz/docs/-6371092>)

13. Kun.uz rasmiy veb sayti ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi – (<https://kun.uz/uz>)